

บทที่ ๓
ประเพณีบุญข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรี อำเภอนาวัง
จังหวัดหนองบัวลำภู

ในบทนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรี อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู ที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาในอดีตดังต่อไปนี้

- ๓.๑ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญข้าวจี
- ๓.๒ ความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจี
- ๓.๓ องค์ประกอบของการทำบุญข้าวจี
- ๓.๔ พิธีกรรมการทำบุญข้าวจี
- ๓.๕ การทวายนานข้าวจี
- ๓.๖ การถวายข้าวจีแก่เทวดาผู้รักษาหมู่บ้าน
- ๓.๗ สรุปประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรี

๓.๑ วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีบุญข้าวจี

บุญข้าวจี ตามฮีตสิบสองกล่าว กล่าวไว้ว่า “เดือนสามบุญข้าวจี” ดังนี้ อันนี้แสดงว่า บุญข้าวจีนั้นต้องทำในเดือนสาม ท่านจึงมีคำโตงโตยโบราณกล่าวเหย้าไว้ว่า “เดือนสามค้อยเจ้าหัวค้อยปั้นข้าวจี ไม่ใส่น้ำตาล ไม่จานน้ำอ้อย จวนน้อยไม่อุ่นใจ” ดังนี้

ต้นเหตุที่พาทำบุญข้าวจี มีนิทานกล่าวไว้ในคัมภีร์ธรรมบทว่า “มีสาวใช้ของเศรษฐีคนหนึ่งชื่อ นางปทุมมาส วันหนึ่งฤดูหนาว (เดือนสาม) นางดำข้าวอยู่จนฮอดแจ้ง ในขณะที่ดำข้าวนั้น นางได้ลูปเอารำอ่อนที่ติดอยู่ครกปั่นเขาเป็นก้อนแล้วเอาจีไฟให้สุกแหม่ดี เพื่อจะเอาไว้กินในเวลาออกไปตักน้ำ (ความจริงคือปั้นแป้ง เอาใบตองห่อปิ้งไฟที่เรียกว่าขานบร่า) ครั้นพอแจ้งมาแล้ว นางได้เอารำนั้นใส่ปากขึ้นแล้วหอบคุออกไปตักน้ำ พอได้เห็นพระพุทเจ้าเสด็จออกบิณฑบาต นางมีใจเลื่อมใสและคิดว่าชาติก่อนๆ เขาไปได้ให้ทานจึงเกิดมาเป็นคนทุกข์ยากไร้คนรับใช้คนอื่น แต่ว่าเวลานี้เขาบมีสิ่งใดจะให้ทาน นอกจากรำจีปั่นเดียวนี้ นางเลยตัดสินใจเอารำจีปั่นนั้นใส่บาตรให้พระพุทเจ้า แต่พอใส่แล้วนางก็คิดว่าของทานของเธอเป็นของต่ำต้อน พระพุทเจ้าทรงรับเอาแล้วพระองค์ก็คงไม่ฉัน คงเอาทิ้งเสียในกลางทางที่ใดที่หนึ่ง นางจึงยืนแนมเบิงพระพุทเจ้าอยู่ พระองค์รู้ความคิดของนาง จึงแะออกจากทางนั่งลงฉันรำปั่นนั้นจนหมด นางเห็นก็มีความสมนัสเป็นที่สุด แล้วก็กลับคืนมาพอลถึงกลางทางเลยถูกจ้วแม่ลูกอ่อนชนตาย แล้วได้ไปเกิดเป็นนางเทพธิดาอยู่ในสวรรค์ ดังนี้

ด้วยเหตุนี้คนทั้งหลายจึงพากันทำบุญข้าวจีต่อๆ มา แต่ข้าวจีที่ชาวบ้านชาวเมืองทำต่อๆ มานั้น ต้องเอาน้ำอ้อยหรือน้ำตาลยัดใส่ทางใน และเอาไข่ทาทางนอก อันนี้ก็เห็นจะเป็นนำอาจารย์ผู้พาทำแต่ก่อนเห็นว่าทำแบบนี้มันแซบดี เพ็นจึงได้ผูกเป็นความบาลีใช้เป็นคำถวายข้าวจีไว้สืบมา ดังนี้

“อิมานิ มยัถกันเเต ปจิตตะ มรุตันเเต พหิทา ภิกขุสังฆัสสะ โอโมชยามะ” ขอแปลเป็นคำๆ
สู่ฟัง ดังนี้

“กันเเต ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย มยัถ ข้าพเจ้าทั้งหลาย โอโมชยามะ ขอน้อมถวาย ปจิตตะ ภัตตามิ ซึ่งข้าวจีทั้งหลาย อิมานิ เหล่านี้ มรุตันเเต อันมีน้ำอ้อยใสใน พหิทาอันตามิ อันมีไข่ทานอก ภิกขุสังฆัสสะ..” ดังนี้ เป็นต้น

ประเพณีบุญข้าวจีในวันเดือนสามเพ็ง หรือเดือนสามแรม ๘ คำ นี้ เป็นประเพณีของคนลาวที่พากันทำมาแต่ดั้งเดิม ไม่ว่าลาวพวกใดก็ทำคือกันหมด ลาวที่อยู่ในภาคอีสานของประเทศไทยก็ทำคือกัน และวิธีทำบุญข้าวจีก็ไม่แตกต่างจากประเพณีการทำบุญอย่างอื่นๆ เลย มีต่างกันแต่ว่าलगแห่งต้องเอาข้าวไปจีโฮมกันอยู่ทั่ววัด บางแห่งก็จีไปไฟปลาวแล้วจึงเอาไปใส่บาตรอยู่วัดร่วมกันเท่านั้น

ส่วนบุญเดือนสามเพ็ง ที่เรียกว่าบุญมาฆบูชาซึ่งลาวเฮานิยมทำกันทุกปี จนทางราชการก็ได้หยุดราชการหนึ่งวัน ในทุกวันนี้ก่อนมาลาวเฮาไม่เคยทำและไม่เคยเห็นกล่าว ในบ่อนหนึ่งบ่อนใด แม้แต่ในฮีตสิบสองคองสิบสี่ก็บ่เห็นกล่าวไว้แต่ว่า เดือนสามบุญข้าวจีเท่านั้นบุญมาฆบูชาเฮาก็รู้จักทำมาในระหว่าง ๕๐ – ๖๐ ปีมานี้เป็นอย่างหลายโดยเฉพาะในนครเวียงจันทน์เอง เพ็งได้ทำมาในระหว่าง ๒๐ – ๓๐ ปีปลายมานี้เท่านั้น แต่ถึงอย่างนั้นก็ตามบุญมาฆบูชาก็นับเป็นบุญสำคัญทางพระพุทธศาสนาอยู่ไม่น้อย^๑

การทำบุญให้ทานมีข้าวจีเป็นต้นเรียกว่า “บุญข้าวจี” และนิยมนำกันในช่วงเดือนสามข้างแรม^๒ ๑๖ จนกระทั่งมีคำผญาอีสานโบราณท่านได้แต่งไว้ว่า “เดือนสามค้อยลมวอยๆปั่นข้าวจีข้าวจีบ่ใส่น้ำอ้อยจวนน้อยเซ็ดน้ำตา” เกี่ยวกับเรื่องประเพณีบุญเดือนสามนี้นักปราชญ์อีสานโบราณได้แต่งผญาไว้อีกว่า

“ฮิตหนึ่งนั้นถึงเดือนสามได้พากันจีข้าวจีไปถวายสังฆเจ้าเอาแท้หมู่บุญ
กุศลยังสินำคำตามเฮามือละคาบหากธรรมเนียมจั่งซี้มีแท้แต่นาน
คองหากเคยมีมาแต่ปางปฐมพุ่นอย่าพากันโลถิมประเพณีแต่เก่า
บ้านเมืองเฮาสีเศร้างัยฮ้ายสิแลนตามให้ทำไปทุกบ้านทุกที่เอาบุญพ้อเอย”^๓
“ฮอดเดือนสามท้องฟ้าปลอดโปร่งสดใสไปทางใดเห็นแต่คนใจบุญชั่วแวงเต็มคุ่ม
เหลียวเห็นซุ่มสาวน้อยพากันปั่นข้าวจีเฮือนละห้าสี่ปั่นพอได้ออกใส่บุญ
พ่องกันบิบข้าวปั้นตักแต่งอาหารมีเทิงหวานเทิงคาวหนุ่มสาวมาโฮมต่อม”^๔

^๑ สีลา วีระวงส์, **อีสานคดี**, (อุบลราชธานี : จัดพิมพ์โดยศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูอุบลราชธานี, ๒๕๓๐), หน้า ๖๔ – ๖๕.

^๒ ปรีชา พิณทอง , **ประเพณีโบราณไทยอีสาน**, หน้า ๕๙-๖๐.

^๓ สภาวัฒนธรรมจังหวัดขอนแก่น, **ของดีอีสาน**, (ขอนแก่น: ขอนแก่นการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๑.

^๔ สวง บุญเจิม , **มรดกอีสาน**, พิมพ์ครั้งที่๔ , (อุบลราชธานี : สำนักพิมพ์มรดกอีสาน, ๒๕๓๙), หน้า

สรุปความหมายคือ เมื่อถึงเดือนสามชาวบ้านพากันนำเอาข้าวจีไปถวายพระภิกษุสงฆ์ เพื่อทำบุญเพราะบุญนั้นจะเป็นกุศลหนุนนำติดตัวเราไปทุกวันเพราะนี่เป็นทำเนียมที่เคยประพฤติปฏิบัติมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลอย่าได้พากันละทิ้งประเพณีนี้บ้านเมืองจะเกิดภัยพิบัติให้ทำกันทุกบ้าน ทุกครัวเรือนตอนที่สองว่าเมื่อถึงเดือนสามท้องฟ้าสดใสไปทางไหนเห็นแต่คนใจบุญสุนทรทานสว วัยรุ่นทั้งหลายพากันปั่นข้าวจีบ้านละสามสี่ปั่นพอได้นำไปทำบุญบ้างก็ทำขนมจันทกแต่งอาหารหวาน คราวหนุ่มๆสาวๆไปร่วมกันทำบุญที่วัด

ลาลี รัชสุทธิ ได้หยิบยกบทขับร้องสรภัญญ์ประเพณีบุญข้าวจีซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่สืบทอดมาแต่ดั้งเดิมของชาวอีสานมาประยุกต์แต่งเป็นบทกลอนเพื่อขับกล่อมจรรโลงใจให้คนในสังคม โดยมีจุดประสงค์เพื่อปลุกจิตสำนึกและส่งเสริมวัฒนธรรมด้านคุณธรรมศีลธรรมจริยธรรมให้เกิดมีในหมู่ชนและเพื่อเป็นการสร้างศรัทธารู้จักการให้ทานเจริญศีลภาวนาตามหลักความเชื่อของมูลเหตุที่ทำมาเหมือนกับนางปทุมณฑาสีที่ทำบุญถวายแบ่งจีแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้วยังผลให้เกิดอานิสงส์ได้ไปเกิดในสวรรค์ดังที่ปรากฏในบทขับร้องสรภัญญ์อีสานต่อไปนี้

ขอยกขาคมาตามตำราในบาลี
มีข้าวและมีของมีเงินทองเหลือคณา
จิตใจนั้นเหมือนผีไม่ทำดีประการใด
แต่ว่ามีทาสีซื้อบุญหรือบุญนา
ตัวนางแสนอับอายได้เจ้านายมีฉาธรรม
วันเวลาไม่บันดาลถ้าทำทานจะถูกต้อง
ตำข้าวร้อนเอารามาขยำใส่น้ำมัน
ทำเสร็จไม่ทันใดนางออกไปสู่ท้องนา
ทรงบาตรทรงจีวรพระโคจรตามมรรคา
ศรัทธาของนางในท่านเปรียบไว้เหมือนลำธาร
ศรัทธาทานมีมากมายนางเจ้าแสนอับอาย
ของทานไม่โสภะพระสัมมาอาจไม่เอา
เอาข้าวจีที่ตนมีไม่รอรักัมบาทบงสุ์
ทั้งคิดทั้งเฉลียวอยู่ในใจของตัวเอง
คราวนั้นพระจอมไตรรู้เลศนัยและวจี
ฉันทานที่นางทานให้ทั้งคราญได้ขึ้นบาน
ทาสีจิตโสภะเปรียบมาลาในเมืองแมน
ย่ำคำสนธยานางกลับมาสู่เรือนนอน
กรรมเก่าของนางยังแต่ปางหลังนั้นตามมา
ทาสีไม่แลเห็นตัวจองเวรคือสับโป
ชีวิตเลยอับปางวิญญูณนางสู่ครุไร

คราวหนึ่งมีเศรษฐีอยู่ธานีนครทอง
แต่ว่าขาดเมตตากฎาเป็นไม่มี
ไม่เคยให้ไม่เคยทานเป็นชนพาลขาดปราณี
นางเจ้ามีศรัทธามีปัญญาดีกว่าเจ้านาย
ตอนค่ำภาวนาตื่นเข้ามาอยากทำทาน
วันหนึ่งโอกาสดีนางได้มีเวลาทำ
ปั่นเข้าแทมมะกันสองสามอันปิ้งด้วยไฟ
ตื่นเช้าสุริยาพระสัมมาออกโคจร
ทาสีผู้ศรัทธาเห็นพระสัมมาก็ชื่นใจ
ไม่แห้งไม่กันดาร
ไม่สบายในอุรา
นางเจ้าจึงทำใจอดกลั้นไว้เป็นอย่างดี
ใส่บาตรตามประสงค์จิตจำนงเป็นหนึ่งเดียว
ใส่แล้วก็ห้วนเกรงพระสัมมาอาจทิ้งไป
ปลอบใจของทาสีด้วยวิธีนั่งร่มเงา
ศรัทธาทานเลยทวิหายโสภะและโสกา
จิตใจไม่คลอนแคลนตั้งอยู่แดนพุทธธรรม
ตะวันพอร้อนๆนุกสู่คอนกลับรวงรัง
ร้อยชาติพันวัสสายังตามมาเพื่อจองเวร
แปลว่าจุเห่าไฟตัวจัญไรกัดขานาง
ปราสาทแสนอำไพทาสีได้อยู่ครอบครอง

เป็นท้าวผู้เรืองรองเป็นเจ้าของวิชัยยนต์	อำนาจการกุศลได้มีผลเวลาตาย
ปั่นข้าวจี๋นางถวายเวลาตายบุญนำพา	ประวัติความเป็นมาจำไว้หนาทำนุชุมชน
ทุกคนชอบทำกันบุญสำคัญของเมืองไทย	บุญข้าวจี๋ลือลือชาวโพธิ์ชัยนำมาทำ
เทศกาลเป็นประจำโพธิ์ชัยทำมานาน	ครีกครื้นในอีสานเชิญเที่ยวงานเถิดท่านเอ๋ย ^๕

จากวรรณกรรมที่กล่าวข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่าบุญข้าวจี๋มีอิทธิพลในการใช้ชีวิตประจำวันของชาวอีสานเป็นอย่างมากมีการสร้างสรรค์วรรณกรรมเพื่อให้เกิดความศรัทธาในประเพณีบุญข้าวจี๋และเพื่อเป็นการสืบสานประเพณีให้ยังคงสืบทอดไปสู่ชนรุ่นหลังต่อไป

๓.๒ ความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจี๋

ความเชื่อเรื่องเหตุของประเพณีบุญข้าวจี๋นั้น เนื่องจากในเดือนสามเป็นเวลาที่ชาวนาหมดภาระการทำนา จึงอยากร่วมกันทำบุญข้าวจี๋ถวายพระสงฆ์นอกจากนี้ยังมีมูลเหตุจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาจากเรื่องของนางปทุมทาสีในสมัยพุทธกาล^๖ ซึ่งนางปทุมทาสีได้ทำขนมแบ่งข้าวจี๋ (ข้าวจี๋) ถวายแด่พระพุทธเจ้าและพระอานนท์ นางคิดว่าเมื่อพระองค์รับแล้วคงจะไม่ฉัน เพราะอาหารของเราไม่ประณีต คงจะโยนให้กาและสุนัขกินเสีย เมื่อพระองค์ทรงทราบวาระจิตของนางปทุมทาสีแล้วจึงรับสั่งให้พระอานนท์ปูลาดอาสนะลง ทรงประทับนั่งฉันขนมแบ่งจี๋ ณ ที่นั้น พอนางปทุมทาสีได้เห็นก็เกิดความปีติยินดีสุดกำลัง พระองค์ทรงแสดงธรรมให้ฟัง นางก็ได้บรรลุโสดาปัตติผลเป็นอริยบุคคลเพราะข้าวจี๋เป็นมูลเหตุดังนั้น ชาวนาเมื่อเก็บเกี่ยวแล้ว จึงพากันทำบุญข้าวจี๋ เพราะการถวายข้าวจี๋ มีอานิสงส์มากประเพณีบุญข้าวจี๋หรือบุญเดือนสามนั้น จะมีการนัดหมายคนในหมู่บ้าน นำเอาข้าวเหนียวที่มีรูปร่างกลมรี ขนาดเท่ากำปั้น นำข้าวเหนียวนั้นมาทาไข่ บางก้อนใส่น้ำอ้อยใช้เกลือโรยร้อนๆ ย่างบนเตาถ่านหมุนไปรอบๆจนไข่สุกจับผิวสีเหลืองกลืนหอม^๗ ข้าวที่นำมาจี๋นั้น ต้องเป็นข้าวใหม่ที่หอมและอ่อนนุ่มถือกันว่าจะทำให้ได้อานิสงส์มาก แล้วนำไปถวายพระในเวลาจังหัน (ภัตตาหารเช้า) คือตอนเช้าเริ่มพิธีด้วยการกล่าวคำไหว้พระ สมาทานศีลญาติโยมรับศีล แล้วกล่าวคำถวายข้าวจี๋ แล้วนำไปใส่บาตรพระ ซึ่งตั้งเรียงเป็นแถวๆ เท่าจำนวนพระเถร เมื่อพระฉันจังหันเสร็จแล้วอนุโมทนา เสร็จพิธีถวายข้าวจี๋ ข้าวจี๋ที่เหลือจากพระฉันก็แบ่งกันรับประทานถือว่าเป็นมงคลเหตุสำคัญที่ชาวตำบลเทพศิรีทำบุญข้าวจี๋ในเดือนสาม ก็เพราะเป็นเวลาที่ชาวบ้านหมดภาระในการทำนา ชาวนาได้นำข้าวใหม่ขึ้นยุ้ง ขึ้นฉาง จึงอยากร่วมกันทำบุญข้าวจี๋ถวายพระสงฆ์ ชาวตำบล

^๕ สำลี รักสุทธี, ฮีตสิบสองคองสิบสี่ประเพณีของดีอีสาน, (กรุงเทพมหานคร : ก๊อปปี้แอนด์พริ้นท์, ม.ป.ป.).

^๖ สัมภาษณ์ พระครูโสภิตธรรมากร, เจ้าคณะอำเภอนาวัง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^๗ สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ โคแสง, กำนันตำบลเทพศิรี, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^๘ สัมภาษณ์ นายคำบุ ดวงแสนพุด, มรรคทายก วัดเทพนิมิต ตำบลเทพศิรี, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

เทพศิรินทร์มาถึงอันสงส์ของการทาดังกล่าวจึงพากันทำข้าวจี๋ถวายทานแต่พระสงฆ์สืบต่อมาตั้งแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน^๙

ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจี๋ของชาวตำบลเทพศิรินทร์ อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ชาวตำบลเทพศิรินทร์ส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา จึงได้มีการฟื้นฟูประเพณีบุญข้าวจี๋ ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านศิลปวัฒนธรรมจารีตประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยมีการจัดงานประเพณีแบบเป็นระเบียบแบบแผนและจัดงานอย่างต่อเนื่องมาทุกปี เพื่ออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาวอีสาน^{๑๐}

๓.๓ องค์ประกอบของการทำบุญข้าวจี๋

บุญข้าวจี๋ที่ชาวตำบลเทพศิรินทร์ เป็นบุญที่ชาวบ้านได้ยึดถือ และปฏิบัติมาโดยเคร่งครัดสม่ำเสมอได้ขาด โดยกำหนดจัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี โดยการนำข้าวใหม่หลังฤดูการเก็บเกี่ยว หรือหลังจากที่ชาวนานำข้าวขึ้นยุ้งใหม่ๆ ข้าวเหนียวที่นึ่งสุกแล้ว นำมาปั้นขนาดประมาณกำมือบางครั้งจะมีการใส่ใส่น้ำอ้อย(น้ำตาลแดง) หรือทาเกลือให้ทั่วก่อนนำไปปิ้งไฟให้สุกด้วยวิธีวางบนถ่านไฟ(การจี๋) จนสุกเหลือง ทาด้วยไขจนทั่วแล้วปิ้งไฟต่อให้สุกทั่ว มีกลิ่นหอม นำไปถวายแด่พระภิกษุสามเณร ในการทำบุญข้าวจี๋นั้น มีองค์ประกอบได้แก่ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับบุญข้าวจี๋ เวลา สถานที่ และวัตถุสิ่งของ ดังต่อไปนี้^{๑๑}

๑. ผู้ประกอบพิธีในวันบุญ เป็นผู้ประกอบพิธีตามขั้นตอนในวันบุญ ได้แก่

- ๑) พระภิกษุ เป็นผู้ประกอบพิธีโดยตรง โดยร่วมกับผู้อาวุโสในหมู่บ้าน บุญข้าวจี๋เป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทในการประกอบพิธี
- ๒) ผู้อาวุโส เฒ่าจ้ำหรือตาจ้ำ เป็นผู้ดำเนินการตามขั้นตอนของพิธี โดยมีพระภิกษุเป็นผู้ปฏิบัติร่วม
- ๓) พ่อบ้านหรือผู้ขายวันทำงาน เพื่อเตรียมพิธีทางสงฆ์ การนิมนต์พระภิกษุ จัดเตรียมสถานที่ที่จะใช้ประกอบพิธี
- ๔) แม่บ้านหรือผู้หญิงวัยกลางคน เตรียมสิ่งของที่จะนำไปร่วมงานบุญพิธี เช่น เตรียมข้าวเตรียมงา มะพร้าว น้ำตาล และสิ่งของอื่นๆ ที่จะนำไปร่วมทำบุญ
- ๕) หนุ่มสาว เตรียมซ่อมฟ่อนรำเพื่อร่วมขบวนแห่
- ๖) เด็กๆ มีส่วนช่วยผู้ใหญ่ในการทำเตรียมการต่างๆ

^๙ สัมภาษณ์ พระครูอุดมธรรมวิธาน, เจ้าคณะตำบลเทพศิรินทร์, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๑๐} สัมภาษณ์ นายยุทธชัย คุณเมือง, นายกองค์การบริหารส่วนตำบลเทพศิรินทร์, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๑๑} สัมภาษณ์ นายประมร คลองยุติ, ประชาชนชาวบ้าน, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

๒. เวลาในการประกอบพิธีบุญข้าวจี

บุญข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรีถือเอาวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปี เป็นวันประกอบพิธีและไม่มีการเปลี่ยนแปลงวันเวลาเลย ในการประกอบพิธีจริงๆ ใช้เวลาเพียง ๑ วัน แต่หากรวมถึงขั้นเตรียมการสำหรับประเพณีบุญข้าวจีแล้ว ใช้เวลาโดยประมาณ ๓ – ๔ วัน คือมีการเตรียมสิ่งของที่ใช้ในบุญข้าวจี และก่อนวันงาน ๓ วัน ก็มีกิจกรรมตอนกลางคืน มีทั้งพิธีทางสงฆ์ คือ การเจริญพระพุทธมนต์เย็น เชิญชวนให้ประชาชนเข้ามาปฏิบัติธรรมตลอด ๓ วัน ๓ คืน เริ่มพิธีเวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น.ของวันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๓ และมีการร่ำชาวบ้านเพื่อความสนุกสนาน^{๑๒}

สำหรับในวันประกอบพิธี คือ วัน ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เริ่มพิธีประมาณ ๐๗.๐๐ น. และในวันประกอบพิธีนี้จะประกอบพิธีทางสงฆ์ในช่วงเช้า และช่วงสายจะมีขบวนแห่รอบหมู่บ้าน และแห่ข้าวพันก้อน ในช่วงเย็นจะมีพิธีเวียนเทียน เวลาประมาณ ๑๙.๐๐ น. เนื่องในวันมาฆบูชา^{๑๓}

๓. สถานที่ประกอบพิธีบุญข้าวจี

๑.) ศาลาโรงธรรมที่วัดเพื่อประกอบพิธีสงฆ์

๒.) ศาลหลักบ้าน เพื่อนำข้าวจีให้กับเทวดาและผีรักษาหมู่บ้าน ในเวลาสายๆ หลังจากพิธีสงฆ์ในช่วงเช้า ก็จะมาประกอบพิธีพราหมณ์ในศาลหลักบ้าน

๔. วัตถุประสงค์ของในพิธีบุญข้าวจี

๑.) วัตถุประสงค์สำหรับประกอบพิธีสงฆ์ ได้แก่ โต๊ะหมู่บูชา พระพุทธรูป ดอกไม้ ธูป เทียน ภาชนะใส่ดอกไม้ ชันน้ำมันต์ สายสิญจน์ บาตร กระโถน กระบองน้ำ

๒.) วัตถุประสงค์ของผู้ร่วมพิธีนำไปเพื่อร่วมบุญข้าวจี ได้แก่ อาหารหวานคาว สังฆทาน ข้าวจี กาน้ำ ดอกไม้ ธูป เทียน ไม้เสียบข้าวจี ปัจจย (เงิน)^{๑๔}

เกี่ยวกับเรื่ององค์ประกอบของบุญข้าวจินั้น จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของบุญข้าวจี ได้แก่ บุคคล เวลา สถานที่ และวัตถุประสงค์ของ

๓.๔ พิธีกรรมการทำบุญข้าวจี

พิธีกรรมการทำบุญข้าวจินั้นชาวตำบลเทพศิรีเชื่อว่าได้บุญมาก และที่จัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ก็เพราะว่าตรงกับวันมาฆบูชา เพราะเชื่อว่าจะได้บุญมากเป็นพิเศษ เพราะเป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ มีเหตุการณ์อัศจรรย์เกิดขึ้นพร้อมกัน ๓ ประการ คือ^{๑๕}

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายเล็ก คงเจริญ, ผู้ใหญ่บ้าน บ้านเทพศิรี หมู่ ๖, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๑๓} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตสิริวัฒน์, เจ้าคณะตำบลนาเหล้า, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๑๔} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ โคแสง, กำนันตำบลเทพศิรี, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๑๕} สัมภาษณ์ พระครูประทีปธรรมาร, เจ้าคณะตำบลวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.

๑) พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ซึ่งจาริกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่างๆ เดินทางมาเฝ้าพระพุทธเจ้า ณ เวฬุวันมหาวิหาร กรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ

๒) พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ รูปเหล่านี้ ล้วนเป็นพระอรหันต์ และได้รับการบวชจากพระพุทธเจ้าโดยตรง ด้วยวิธีเอหิภิกขุอุปสัมปทา

๓) พระสงฆ์จำนวน ๑,๒๕๐ รูป ต่างมาประชุมพร้อมเพรียงกันโดยมิได้มีการนัดหมาย

๔) วันที่มาประชุม ตรงกับวันเพ็ญเดือนมาหะ (วันเพ็ญกลางเดือน ๓) เป็นวันที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงธรรมเทศนาอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา คือ โอวาทปาฏิโมกข์ โอวาทปาฏิโมกข์ คือ ข้อธรรมย่ออันเป็นหลักหรือหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา^{๑๖}

ดังนั้นชาวตำบลเทพศิรี อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู จึงจัดงานขึ้น ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เพราะการทำบุญในวันนี้จะได้บุญมากนั่นเอง

๓.๕ การถวายทานข้าวจี

การถวายทานถือเป็นหัวใจสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ในทางพระพุทธศาสนาก็มีการปฏิบัติตามคำสอนพระพุทธเจ้า มีการให้ทาน รักษาศีล และเจริญจิตภาวนา^{๑๗} หัวใจที่สำคัญของการทำบุญข้าวจีก็คือ ได้แสดงออกซึ่งความเสียสละ ทั้งร่างกายและแรงใจ เพราะได้มาช่วยกันในการเตรียมงานบุญ^{๑๘} การถวายทานข้าวจีของชาวตำบลเทพศิรี กระทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งมีการถวายทาน ดังนี้

๑) ขั้นตอนก่อนวันบุญ หลังจากประชุมชี้แจงเรื่องกำหนดวันแล้ว ก่อนวันบุญ ๓ วัน จะมีการเตรียมงาน และบางกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของงานก็เริ่มทำในวันนี้ สำหรับสิ่งที่ต้องจัดเตรียมก่อนวันนั้น คือ การเตรียมองค์ประกอบต่างๆ ของบุญเพื่อทำให้กิจกรรมในวันบุญมีความสมบูรณ์และเรียบร้อยที่สุด

๒) ขั้นตอนวันบุญ ในเช้าวันบุญชาวบ้านจะลุกขึ้นจัดอาหาร เตรียมสิ่งของเตรียมตัวสำหรับไปทำบุญในครั้งนี้ พ่อบ้าน แม่บ้านจะเริ่มเตรียมตัวโดยนึ่งข้าว ทำอาหารอย่างข้าวจี เตรียมดอกไม้ ธูป เทียน ปัจจัย แล้วนำสิ่งของเหล่านี้ไปรวมกันที่ศาลาโรงธรรม เมื่อได้เวลา คือประมาณ ๐๗.๐๐ น. ชาวเทศบาลตำบลเทพศิรีทุกคนจะทยอยนำสิ่งของที่เตรียมไว้ มายังสถานที่ประกอบพิธี นำอาหารที่เตรียมมาจัดสำหรับถวายพระภิกษุ โดยเฉพาะข้าวจี

^{๑๖} สัมภาษณ์ แม่วันสี แสงทอง, จำ ปูตา, ตำบลเทพศิรี, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๑๗} สัมภาษณ์ พระครูอุดมธรรมวิธาน, เจ้าคณะตำบลเทพศิรี, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นายสงค์ ทองทุม, สภามัคกระชุมชน ตำบลเทพศิรี, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

ขั้นตอนพิธีทางสงฆ์ เมื่อถึงเวลาทุกอย่างพร้อมแล้ว พระสงฆ์มาที่ศาลาการเปรียญก็จะเริ่มพิธีสงฆ์ คือ ๑. สวดมนต์ ๒. ชาวบ้านตักบาตร ๓. ถวายภัตตาหาร ๔. พระสงฆ์แสดงธรรม ๕. พระสงฆ์อนุโมทนา ๖. พระสงฆ์ฉันภัตตาหารที่ชาวบ้านถวาย รวมถึงข้าวจี๋^{๑๙}

หลังจากพระภิกษุฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาหารที่เหลือจากการทำบุญจะแจกจ่ายให้กับผู้ที่มาร่วมทำบุญรับประทานครึ่ง เมื่อพิธีดังกล่าวเสร็จแล้วก็ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธีสงฆ์

๓.๖ การถวายข้าวจี๋แก่เทวดาผู้รักษาหมู่บ้าน

ความเชื่อเรื่องผีसानางไม้ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ลี้ลับยังคงมีต่อวิถีชีวิตของคนอีสาน เพราะเชื่อว่าอำนาจลี้ลับเหล่านี้ย่อมจะรักษาชาวบ้านให้พ้นจากอันตรายต่าง ๆ ได้^{๒๐} หลังจากที่มีการถวายทานข้าวจี๋ในศาลาการเปรียญที่วัดแล้ว ตอนสายๆ เวลาประมาณ ๑๐.๐๐ น. ชาวบ้านก็จะมารวมตัวกันบริเวณหลักบ้าน เพื่อจะนำข้าวจี๋มาถวายแก่เทวดาอารักษ์ ที่รักษาหมู่บ้าน ฝั่บ้าน ที่รักษาหมู่บ้าน พราหมณ์จัดตั้งเครื่องบวงสรวงเสร็จแล้ว จตุรูปเทียน บูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่โต๊ะหมู่บูชา ถวายขัน ๕ ที่โต๊ะหมู่บูชา^{๒๑}

พราหมณ์เชิญผู้เข้าร่วมพิธีพนมมือขึ้นและสวดบทชุมนุมเทวดา ๑ จบ บอกวัตถุประสงค์ของการบวงสรวงดังนี้ “ข้าพเจ้า พร้อมด้วยชาวบ้านมาทำพิธีบวงสรวงเทวดา และฝั่บ้านที่รักษาหมู่บ้าน ขอให้ท่านหมู่เทพเทวดา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงลงมารับเครื่องบวงสรวงพร้อมด้วยข้าวจี๋ ขอให้ประชาชนได้ถวายข้าวจี๋ เกิดสิริมงคลกับตัวเองปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ และขอให้ประชาชนได้ประกอบอาชีพ ทำไร่นา มีฝนตกต้องตามฤดูกาล ได้ผลผลิตอุดมสมบูรณ์ มีความสุข ความเจริญ มีความสามัคคีตลอดไปเทอญ”^{๒๒}

๓.๗ สรุปประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจี๋ ของชาวตำบลเทพศิรี

จากการศึกษา ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจี๋ของชาวตำบลเทพศิรี อำเภอนาวัง จังหวัดหนองบัวลำภู พบว่า ตำบลเทพศิรีได้มีการฟื้นฟูประเพณีบุญข้าวจี๋มาเรื่อยๆ ซึ่ง เป็นการยึดถือปฏิบัติตามจารีตประเพณีของชาวอีสาน และมีการจัดงานประเพณีแบบเป็นระเบียบแบบแผนและจัดงานอย่างต่อเนื่องมาทุกปี

ความเป็นมาของประเพณีบุญเดือนสามของชาวอีสาน นั้นมีต้นกำเนิดความเชื่อมาจาก ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับทางพระพุทธศาสนา โดยส่วนใหญ่ชาวอีสานมีความเชื่อต่อหลักบุญกรรมของ

^{๑๙} สัมภาษณ์ นายเหล็ก จันทร์เต็ม, มรรคนายก วัดเทพนิมิต บ้านเทพศิรี , ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๒๐} สัมภาษณ์ พระครูประทีปธรรมธ, เจ้าคณะตำบลวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๒๑} สัมภาษณ์ แม่วันสี แสงทอง, เป็นจำ ปู่ตา, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๒๒} สัมภาษณ์ นายประมอญ คลองยุติ, ปราชญ์ชาวบ้าน บ้านเทพศิรี , ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

พระพุทธศาสนาмаกด้วยเหตุนี้ประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญทางพระพุทธศาสนาจึงมีการปฏิบัติกันสืบมาเรียกว่า ฮีตสิบสอง อันเป็นประเพณีของชาวอีสานที่ปฏิบัติมาแต่บรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน

ความเชื่อการทำบุญข้าวจี๋โดยทั่วไปของชาวอีสานชาวอีสานเชื่อในเรื่องการให้ทานข้าวจี๋ของนางปทุมมาทาสีที่เป็นมูลเหตุให้นางได้บรรลุโสดาปัตติผล เป็นอริยบุคคล จึงเป็นมูลเหตุที่มาของประเพณีบุญเดือนสามหรือบุญข้าวจี๋ของชาวอีสานที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษจนถึงปัจจุบัน และชาวตำบลเทพศิรีก็เป็นชาวอีสานที่มีความเชื่อในเรื่องการให้ทานข้าวจี๋ของนางปทุมมาทาสีนี้ด้วยเช่นกัน จึงเป็นที่มาของประเพณีบุญข้าวจี๋ ของชาวตำบลเทพศิรีสืบมา

ความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวจี๋องค์ประกอบของบุญข้าวจี๋นั้น จากการศึกษาพบว่า องค์ประกอบของบุญข้าวจี๋ ได้แก่ บุคคล เวลา สถานที่ และวัตถุประสงค์ของ การถวายทานข้าวจี๋ของชาวตำบลเทพศิรี กระทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งมีการถวายทาน ดังนี้

๑. ขั้นตอนก่อนวันบุญ หลังจากประชุมชี้แจงเรื่องกำหนดวันแล้ว ก่อนวันบุญ ๓ วัน จะมีการเตรียมงาน และบางกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของงานก็เริ่มทำในวันนี้ สำหรับสิ่งที่ต้องจัดเตรียมก่อนวันนั้น คือ การเตรียมองค์ประกอบต่างๆ ของบุญเพื่อให้กิจกรรมในวันบุญมีความสมบูรณ์และเรียบร้อยที่สุด

๒. ขั้นตอนวันบุญ ในเช้าวันบุญชาวบ้านจะลุกขึ้นจัดอาหาร เตรียมสิ่งของเตรียมตัวสำหรับไปทำบุญในครั้งนี้ พ่อบ้าน แม่บ้านจะเริ่มเตรียมตัวโดยนึ่งข้าว ทำอาหารอย่างข้าวจี๋ เตรียมดอกไม้ ธูป เทียน ปัจจย แล้วนำสิ่งของเหล่านี้ไปรวมกันที่ศาลาโรงธรรม เมื่อได้เวลา คือประมาณ ๐๗.๐๐ น. ชาวบ้านทุกครัวเรือนจะทยอยนำสิ่งของที่เตรียมไว้ มายังสถานที่ประกอบพิธี นำอาหารที่เตรียมมาจัดสำหรับถวายพระภิกษุ โดยเฉพาะข้าวจี๋

ขั้นตอนพิธีทางสงฆ์ เมื่อถึงเวลาทุกอย่างพร้อมแล้ว พระสงฆ์มาที่ศาลาการเปรียญก็จะเริ่มพิธีสงฆ์ คือ ๑. สวดมนต์ ๒. ชาวบ้านตักบาตร ๓. ถวายภัตตาหาร ๔. พระสงฆ์แสดงธรรม ๕. พระสงฆ์ฉันภัตตาหารที่ชาวบ้านถวาย รวมถึงข้าวจี๋

หลังจากพระภิกษุฉันภัตตาหารเสร็จเรียบร้อยแล้ว อาหารที่เหลือจากการทำบุญจะแจกจ่ายให้กับผู้ที่มาร่วมทำบุญรับประทานต่อ เมื่อพิธีดังกล่าวเสร็จแล้วก็ถือว่าเป็นอันเสร็จพิธีสงฆ์

๓.๗.๑ การถวายทาน

อานิสงส์หรือผลต่างๆของการให้ทานที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในพระสูตรตันตปิฎกหลายพระสูตรว่าการให้ทานนั้นเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับช่วยส่งเสริมความร่วมมือกันทางสังคมเป็นการเชื่อมช่องว่างทางสังคมและทางเศรษฐกิจสร้างความรักใคร่ในหมู่คณะให้เกิดความสามัคคีส่งผลให้ประสบความสำเร็จดังพระดำรัสว่า “ถ้าบุคคลตั้งความปรารถนาที่จะไปเกิดในสถานที่ใดสถานที่หนึ่งหลังจากให้ทานคือข้าวน้ำฝ้ายานดอกไม้ของหอมเครื่องอุปโภคบริโภคที่นอนที่พอกและเครื่องประทีปแก่สมณะ

หรือพราหมณ์เขาจะบรรลุถึงความปรารถนานั้นได้ถ้าเขาเป็นผู้มีศีลมิใช่เป็นผู้ทุศีล”^{๒๓} และทรงเน้นให้เห็นความสำคัญของผู้ที่ให้ที่เป็นทานบดีก็พึงได้รับการอนุเคราะห์จากพระอริยบุคคลให้สมกับคุณความดีของตนที่ตนได้บำเพ็ญมาดังพระพุทธดำรัสว่าทานบดีย่อมได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากพระอรหันต์และอานิสงส์ที่พึงได้รับอื่น ๆ รวม ๗ ประการ คือ

๑. พระอรหันต์พึงอนุเคราะห์ทานบดี
๒. พึงเข้าไปหาทานบดี
๓. พึงรับไทยทานของทานบดี
๔. พึงแสดงธรรมแก่ทานบดี
๕. กิตติศัพท์ทานบดีพึงจรไป
๖. ทานบดีเข้าไปยังสังคมใดๆพึงเป็นผู้แก่กล้าไม่เก้อเจิน
๗. คนมีศรัทธาเป็นทานบดียินดีให้ทานบดียินดีให้ทานสม่ำเสมอหลังจากตายแล้วพึงไป

เกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๒๔}

การให้ทานผู้ให้และผู้รับย่อมได้รับอานิสงส์ทั้ง ๒ ฝ่ายไม่สูญหายไปไหนสมดังพุทธภาษิตว่า “ ทายกผู้ให้โภชนะชื่อว่าให้ฐานะ ๕ ประการแก่ปฏิกาคห คือ

๑. ให้อายุ
๒. ให้อารมณ์ (ผิวพรรณ)
๓. ให้อายุ (ความสุข)
๔. ให้อายุ (กำลัง)
๕. ปฏิภาณให้ปัญญา

ครั้งให้สิ่งเหล่านี้แก่ผู้อื่นแล้วตนเองก็เป็นผู้พึงได้รับอายุ วรรณะ สุขะ พละ และ ปฏิภาณเช่นเดียวกัน”

พระดำรัสนี้ชี้ให้เห็นลักษณะของกฎแห่งกรรมที่ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใดย่อมได้รับผลเช่นนั้นผู้ทำกรรมดีย่อมได้ผลดีผู้ทำกรรมชั่วย่อมได้ผลชั่ว”^{๒๕} เพื่อเป็นการแสดงถึงอานิสงส์ของทานที่บุคคลพึงจะได้รับให้ชัดเจนยิ่งขึ้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสอานิสงส์ของทานไว้อีกว่าผู้ที่ให้สิ่งที่น่าพอใจย่อมได้สิ่งที่น่าพอใจผู้ที่ให้สิ่งที่เลิศย่อมได้สิ่งที่เลิศผู้ที่ให้สิ่งที่ดีย่อมได้สิ่งที่ดี ผู้ให้สิ่งที่ประเสริฐย่อมได้สิ่งที่ประเสริฐเช่นกัน^{๒๖}

จากอานิสงส์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงทายกผู้ได้รับคือจิตใจที่ประเสริฐจากการให้ทานด้วยหลักการชำระจิตใจให้สะอาดอะไรก็ตามที่ให้สิ่งที่ทำค่าที่พูดและอารมณ์ที่คิดแล้วมีผลทำให้จิตใจสะอาด ประณีตสูงส่งด้วยคุณธรรมโนธรรมเช่นสันโดษเมตตากรุณาปัญญาซึ่งเป็นเครื่องขจัดความโลภความโกรธและความหลงอันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจให้บรรเทาเบาบางหมดสิ้นไปจากจิตใจนอกจากนี้แล้วยัง

^{๒๓} อก.อญญก. (ไทย) ๒๓/๓๓/๒๘๘-๒๘๙.

^{๒๔} อก. อญญก. (ไทย) ๒๓/๕๗/๑๐๙-๑๑๑.

^{๒๕} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๕๖/๓๗๔.

^{๒๖} อก. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๒.

มีวิธีชำระจิตใจหลายวิธีเช่นอาจจะเกิดขึ้นด้วยการรักษาศีลเจริญเมตตาภาวนาฝึกสมาธิเจริญสมถภาวนาและวิปัสสนา เป็นต้น

ทานที่ได้ทำไปนั้นย่อมมีผลมาก ได้บุญมากหากวัตถุทานที่ได้ทำเป็นของบริสุทธิ์ ก็ย่อมทำให้ได้บุญมากยิ่งขึ้นไปอีก วัตถุทานจะมากหรือน้อย เป็นของเลวหรือประณีตไม่สำคัญ เมื่อเราได้ให้ทานไปตามกำลังทรัพย์ที่เรามีอยู่ย่อมใช้ได้ แต่ก็ยังมีข้ออันควรระวังอยู่ก็คือ “การทำทานนั้นอย่าได้เบียดเบียนตนเอง” เช่นมีน้อย แต่ฝืนทำให้มากๆ จนเกินกำลังของตนที่จะให้ได้ เมื่อได้ทำไปแล้วตนเองและสามี ภริยา รวมทั้งบุตรต้องลำบาก ขาดแคลน เพราะไม่มีจะกินจะใช้ เช่นนี้ย่อมทำให้จิตเศร้าหมอง เจตยานั้นย่อมไม่บริสุทธิ์ ทานที่ได้ทำไปแล้วนั้น แม้วัตถุทานจะมากหรือทำมาก ก็ย่อมได้บุญน้อย^{๒๗}

ต้นเหตุของความเชื่อเรื่องการให้ทานนั้นมีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล เพราะในหัวใจของชาวพุทธนั้นเมื่อให้ทานแล้วต้องได้บุญ และเมื่อทำบุญแล้วจิตใจก็ย่อมเบิกบาน^{๒๘}

ผลหรืออานิสงส์ของการให้ทานนั้น ย่อมมีผลให้ได้ซึ่งมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติเอง แม้ว่าจะไม่ได้ตั้งเจตนาเอาไว้ล่วงหน้าก็ตาม เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากเหตุ เมื่อทำเหตุครบถ้วนย่อมมีผลเกิดขึ้นตามมาเอง เช่นเดียวกับปลูกต้นมะม่วง เมื่อรดน้ำพรวนดินและใส่ปุ๋ยไปตามธรรมดาเรื่อยไป แม้จะไม่อยากให้เป็นผลไม้โตและออกดอกออกผล ในที่สุดต้นไม้มันก็ต้องเจริญเติบโตและผลิตดอกออกผลตามมา สำหรับผลของทานนั้น หากน้อยหรือมีกำลังไม่มากนัก ย่อมไม่นำให้เกิดในมนุษย์ชาติ หากมีกำลังแรงมากก็อาจจะน้อมนำให้ได้บังเกิดในเทวโลก ๖ ชั้น เมื่อได้เสวยสมบัติในเทวโลกจนสิ้นบุญแล้ว ด้วยเศษของบุญที่ยังคงหลงเหลืออยู่บ้าง ประกอบกับไม่มีอกุศลกรรมอื่นแทรกให้ผลก็อาจจะน้อมนำให้มาบังเกิดในมนุษย์อีกครั้งหนึ่ง และเมื่อได้มาบังเกิดเป็นมนุษย์แล้ว ก็ย่อมทำให้ได้เกิดในตระกูลที่ร่ำรวยมั่งคั่ง สมบูรณ์ไปด้วยทรัพย์^{๒๙}

จะเห็นได้ว่า จุดประสงค์การให้ทานในปัจจุบันของชาวตำบลเทพศิรี เหมือนกันกับสมัยพุทธกาล คือ ให้ทานเพื่อบูชาคุณ ให้แก่ผู้ที่มีอุปการคุณ แก่ตนให้แก่คนที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับตน ให้เพื่ออนุเคราะห์ และให้เพื่อตัดความตระหนี่ แต่ที่แตกต่างคือมีบางส่วนให้ทานยังมุ่งผลประโยชน์ตอบแทนลักษณะของการให้ทานในสมัยพุทธกาลเหมือนกันกับปัจจุบันคือวัตถุทานที่ให้ได้แก่ปัจจัย ๔ คือเครื่องนุ่งห่มอาหารเสนาสนะเภสัชและทานวัตถุ ๑๐ ประการ วิธีการให้มีลักษณะดังนี้ให้ทานด้วยศรัทธาให้ทานโดยเคารพอ่อนน้อมให้ทานตามกาลให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ให้ทานไม่กระทบกระทั่งตนและคนอื่นถวายเป็นสังฆทานถวายเป็นบุคลิกลิขิตให้ของที่ไม่เป็นเดนถวายไทยธรรมด้วยมือตนเองมีความสุขกายสุขใจ ดังนั้นชาวตำบลเทพศิรี จึงมีประเพณีการให้ทานอันประณีตได้แก่ข้าวจี๋ ซึ่งคัด

^{๒๗} สัมภาษณ์ พระครูโสภิตธรรมมาร, เจ้าคณะอำเภอนาวัง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๒๘} สัมภาษณ์ พระครูธีรธรรมโมภาส, รองเจ้าคณะอำเภอนาวัง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๒๙} สัมภาษณ์ พระครูอุดมธรรมวิธาน, เจ้าคณะตำบลเทพศิรี, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.

สรรพวัตถุดีอย่างดีที่สุดที่จะนำไปถวายเป็นพุทธบูชาในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ เพื่อที่จะให้ได้บุญกุศล สูงสุดนั่นเอง

๓.๗.๒ การรักษาศีล

พระพุทธศาสนานั้นมีปรากฏอยู่ในหลักธรรมคำสั่งสอนคือในพระไตรปิฎก รวมไปถึง คำอธิบายความที่ปรากฏในคัมภีร์พระอรรถกถาฎีกาทั้งนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาก็ได้กล่าวถึง ความหมายของศีลไว้หลายแห่งด้วยกันดังนี้ ในมหานามสูตรอังคุตตรนิกายอัฐกนิบาตพระพุทธเจ้า ได้ตรัสเรื่องศีลโดยเฉพาะศีล ๕ โดยทรงมุ่งถึงการรักษากายและวาจาให้เรียบร้อยว่า “มหานามะ เมื่อใดแลอุบาสกเป็นผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์เป็นผู้เว้นขาดจากการลักทรัพย์เป็นผู้เว้นขาดจากการ ประพฤติผิดในกามเป็นผู้เว้นขาดจากการพูดเท็จเป็นผู้เว้นขาดจากการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาทเมื่อนั้นอุบาสกชื่อว่าผู้มีศีลด้วยเหตุเพียงเท่านั้นแล”^{๓๐}

ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคพระพุทธโฆสาจารย์ ได้อธิบายความหมายของศีลไว้ว่าคำว่า “ศีล” นี้แปลว่าปกติ คือ ทำกายและวาจาให้เป็นปกติให้เรียบร้อยไม่ทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้ใด, แปลว่า เย็น คือทำให้เป็นคนเยือกเย็นทำให้เย็นกายเย็นใจไม่ต้องเดือดร้อนเพราะขาดศีล, แปลว่า เกษม คือ ปลอดภัยทำให้เบากายเบาใจอีกอย่างหนึ่ง คำว่าศีลนี้มีความหมายเป็นสื่อนะกล่าวคือเป็นมูลรากส่วน คำว่า “สื่อนะ” นี้ก็คือกิริยาที่รวมเอาไว้อย่างดีหมายถึงความที่กรรมในทวารมีกายกรรมเป็นต้นไม่ กระจัดกระจายโดยความมีระบียบอันดีอย่างหนึ่งคือความเข้าไปรับไว้หมายถึงความเป็นที่รองรับโดย ความเป็นที่ตั้งอาศัยแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย หรืออีกนัยหนึ่งว่า

ศีลคือเจตนาหมายถึงเจตนางดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาตเป็นต้น

ศีลคือเจตสิก (ได้แก่กุศลธรรมคือความไม่โลภความไม่พยาบาท ความเห็นชอบ) ของ บุคคลผู้งดเว้นจากบาปธรรมมีปาณาติบาตเป็นต้น

ศีลคือการสำรวมหมายถึงความสำรวมในปาติโมกข์ความสำรวมอย่างมีสติสำรวมด้วย ความรู้สำรวมด้วยความอดทนและสำรวมด้วยความเพียรพยายาม

ศีลคือความไม่ล่วงละเมิดหมายถึงการไม่ล่วงละเมิดด้วยกายหรือด้วยวาจาของผู้ที่ สมาทานศีลแล้ว^{๓๑}

ในคัมภีร์วิมุตติมรรคพระอุปติสสเถระ กล่าวความหมายของศีลไว้ว่าศีลหมายถึงศีระะ ความเย็นสันติดีเลิศการกระทำปกติและสภาพปกติตามธรรมชาติของทุกซ์และสุข

ศีล หมายถึง ความเย็นมีอธิบายว่าไม้จันทน์ที่มีความเย็นมากที่สุดช่วยทุเลาความร้อน ของพิษไข้ในร่างกายได้ฉนั้นใดศีลก็ฉนั้นนั่นคือช่วยทุเลาไข้ใจที่เกิดจากความสะดุ้งกลัวหลังจากศีลขาด และก่อให้เกิดปราโมทย์

^{๓๐} อภ. อรรถก. (ไทย) ๒๓/๒๕/๒๖๘.

^{๓๑} พระพุทธโฆสเถระ, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, แปลโดยสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจาสมมหาเถร), พิมพ์ ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทประยูรวงศ์พิมพ์ที่ตั้งจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐-๑๑.

ศีล หมายถึง สันติมีอธิบายว่าถ้าบุคคลมีศีลเขาจะมีความประพฤติเรียบร้อยไม่สร้าง
ความหวาดกลัวให้เกิดขึ้น^{๓๒}

ปทานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ, สันสกฤตให้ความหมายของศีลไว้ว่า “ ศีล คือ ความปกติของ
ธรรมชาติธรรมชาติดั้งเดิมบริสุทธิ์พึงทรงไว้สภาวะความสำรวม”^{๓๓}

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ศีล คือข้อบัญญัติ
ที่กำหนดการปฏิบัติทางกายและวาจาทางพระพุทธศาสนาเช่นศีล ๕ ศีล ๘^{๓๔}

พุทธทาสภิกขุ ได้อธิบายความหมายของศีลไว้ว่า ศีล หมายถึง ความเป็นปกติหรือปกติ
ภาวะตามธรรมดาหมายความว่าทำทุกอย่างอยู่ตามหน้าที่ที่ควรจะทำแต่อยู่ในภาวะปกติคือไม่
เดือดร้อนไม่กระวนกระวายไม่ระส่ำระสายไม่มีความสกปรกความเศร้าหมองใดๆเกิดขึ้นโดยเนื้อความ
ศีลหมายถึงระเบียบที่ได้บัญญัติขึ้นไว้สำหรับประพฤติปฏิบัติกันเพื่อให้เกิดภาวะปกติขึ้นมาที่กายที่
วาจาศีลคือการปฏิบัติเกี่ยวกับระเบียบการเป็นอยู่ทางกายนอกศีลพัฒนาที่กายที่วาจาให้เป็นกายวาจา
ที่น่ายุเมือเรามีศีลเป็นพื้นฐานแล้วเราจึงจะมีจิตที่เป็นสมาธิได้ง่ายถ้ามีศีลดีสมาธิก็ง่าย^{๓๕}

สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงแสดงทัศนะเรื่อง
ความหมายของศีลไว้ว่า ศีลแปลตามศัพท์ว่า ปกติหมายความว่าความเป็นปกติเรียบร้อย (อย่างหนึ่ง)
ความเคยชินลงรูปลงตัวติดอยู่ประจำอยู่เป็นปกติ(อย่างหนึ่ง) ความเป็นปกติเรียบร้อยหมายถึงความ
ปกติเรียบร้อยของความประพฤติเพราะเว้นการที่ควรเว้นประพฤติการที่ควรประพฤติศีล ๕ หรือ
เบญจศีลคือความประพฤติชอบทางกายและวาจาการรักษากายวาจาให้เรียบร้อยการรักษาปกติตาม
ระเบียบวินัยข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่วการควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความไม่เบียดเบียน^{๓๖}

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ความประพฤติดีทางกายและวาจา
การรักษากายและวาจาให้เรียบร้อย, ข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงาม,
การรักษาปกติตามระเบียบวินัย, ปกติมารยาทที่ปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดี
ยิ่งขึ้น, ความสุจริตทางกายวาจาและอาชีพ; มักใช้เป็นคำเรียกอย่างง่ายสำหรับคำว่าศีลสิกขา (ข้อ๑
ในไตรสิกขา, ข้อ ๒ ในบารมี ๑๐, ข้อ ๒ ในอริยทรัพย์ ๗, ข้อ ๒ ในอริยวัชฒิ ๕)^{๓๗}

^{๓๒} พระอุปัชฌาย์, วิมุตติมรรค, แปลโดยคณาจารย์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,
(กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙-๑๐.

^{๓๓} พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาจันทบุรีนตนาถ, ปทานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ-สันสกฤต
, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดศิวิล, ๒๕๑๓), หน้า ๘๓๗.

^{๓๔} ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานพ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นาน
มีบุ๊คส์พับลิเคชั่นจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๙๕๗.

^{๓๕} พุทธทาสภิกขุ, ทานศีลภาวนา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๓๙), หน้า ๕๖-๕๗.

^{๓๖} สมเด็จพระญาณสังวร (เจริญสุวฑฺฒโน), ความจริงที่ต้องเข้าใจ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหา
มกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๖๕.

^{๓๗} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑
(กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๕.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวไว้ในหนังสือภูมิธรรมชาวพุทธว่าศีล ๕ ในบาลีชั้นเดิมส่วนมากเรียกว่า สิกขาบท ๕ หมายถึง ข้อปฏิบัติในการฝึกตน, ข้อฝึก, ข้อศึกษาบ้างเรียกว่าธรรม๕เมื่อปฏิบัติได้ตามนี้ก็เชื่อว่าเป็นผู้มีศีลคือเป็นเบื้องต้นที่จัดว่าเป็นผู้มีศีลสมัยต่อมาจึงเกิดมีคำว่าเบญจศีลซึ่งในพระไตรปิฎกเพิ่งพบในคัมภีร์ชั้นอปทาน-พุทธวงศ์(รวมถึงวินย.; ขุ.ปฎิ.บางแห่ง) ต่อมาในสมัยหลังมีชื่อเรียกเพิ่มขึ้นว่าเป็นนิจศีล หมายถึง ศีลที่คฤหัสถ์ควรรักษาเป็นประจำบ้างเรียกว่ามนุษยธรรม หมายถึง ธรรมของมนุษย์หรือธรรมที่ทำให้เป็นมนุษย์บ้างการรักษาศีล ๕ เป็นการเว้นจากการเบียดเบียนกันทำให้คนอยู่ร่วมกันด้วยดีปราศจากเวรภัยไม่เดือดร้อนวุ่นวายสังกรรมเย็นแต่เหนือการฝึกไม่เบียดเบียนผู้อื่นโดยรักษาศีล๕แล้วควรฝึกยิ่งขึ้นไปในด้านชีวิตส่วนตัวให้อยู่ดีมีสุขได้โดยไม่ต้องพึ่งพาขึ้นต่อวัตถุและการเสพบริโภคมากนักพร้อมทั้งหันไปใช้เวลาแก่การแผ่เมตตาเพ็ญประโยชน์พัฒนาด้านจิตใจและปัญญามากขึ้นด้วยการรักษาศีล๘หรืออุโบสถ^{๓๘}

การรักษาศีลก็เป็นเหมือนการหักดิบกิเลสอย่างหยาบต่อให้อยากเบียดเบียนร่างกายคนอื่นอยากเบียดเบียนทรัพย์สินคนอื่น หากใจของเรายึดมั่นกับศีล เราก็จะไม่ทำ^{๓๙}

หากต้องการฝึกจิตในระดับที่สูงขึ้น ก็ต้องรักษาศีลในระดับที่ละเอียดยิ่งขึ้นด้วยและถ้าหากจะฝึกวิปัสณากรรมฐาน จะต้องรักษาศีล ๘ให้ได้เสียก่อน เพราะศีลเป็นต้นกำเนิดแห่งการปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์^{๔๐}

อานิสงส์ของการรักษาศีล ๑. ช่วยให้พ้นวิบากกรรมได้ ๒. เป็นที่เคารพยำเกรงต่อบุคคลทั่วไป ๓. เทวดารักษาและ ๔. ไปอยู่ที่ใดก็จะมีคนช่วยเหลือเกื้อกูล^{๔๑}

คุณประโยชน์ของศีลทุกชนิดตั้งแต่ศีล ๕ ขึ้นไป ๑. ศีลสามารถตัดกิเลสชั่วคราว (ตทั้งคปทาน) ศีลระงับการทุจริต ๒. ศีลเป็นคุณสมบัติของพระอริยะตั้งแต่พระโสดาบันจนถึงพระอรหันต์ ๓. ศีลสามารถปิดกั้นผู้มีศีลไม่ให้ไปเกิดแดนทุกข์ทรมานมีอบายภูมิ ๔ คือ นรก เปรต อสุรกายสัตว์เดรัจฉาน ๔. ผู้มีศีลอยู่เป็นสุข เพราะไม่มีศัตรู ไม่มีภัยอันตราย มีโรคน้อยหลับเป็นสุข ตื่นเป็นสุข มีคนเมตตา ผู้มีศีลมีทรัพย์มาก ๕. ผู้มีศีลมีชื่อเสียงดี มีคนเคารพนับถือ ๖. ผู้มีศีลเข้าไปสู่สังคมใด ๆ ย่อมเข้าไปอย่างองอาจไม่เก้อเขิน ๗. ผู้มีศีล เป็นผู้ที่ไม่หลงเลอะเลือน วิกลจริต ๘. ผู้มีศีล เมื่อร่างกายแตกสลายตายไป จิตของผู้มีศีล ๕ ครอบ ย่อมเข้าสู่ความสุขในโลกหน้า มีสวรรค์เป็นอย่างต่ำ มีพรหมโลกเป็นอย่างกลางมีพระนิพพานเป็นอย่างสูงสุด^{๔๒}

จากความเชื่อเรื่องศีลในพระพุทธศาสนาข้างต้นนั้นชาวพุทธตำบลเทพศิรี ก็เชื่อว่าศีลคือสิ่งที่ทำให้เกิดความเป็นปกติของดวงจิตจากบาปทั้งหลายทั้งปวงสำรวมอดทนอดกลั้นต่อโลภะโทสะโมหะไม่ล่วงละเมิดผู้อื่นด้วยกายหรือด้วยวาจาเพื่อให้เกิดความปกติเรียบร้อยสงบสุขในสังคมระงับ

^{๓๘} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธธรรม, ฉบับปรับปรุงและขยายความ**, หน้า ๗๖๙-๗๗๐.

^{๓๙} สัมภาษณ์ พระครูประทีปธรรมธ, เจ้าคณะตำบลวังทอง, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๔๐} สัมภาษณ์ พระครูบรรพตสิริวัฒน์, เจ้าคณะตำบลนาเหล่า, ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๔๑} สัมภาษณ์ นายยุทธชัย คุณเมือง, นายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลเทพศิรี, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๔๒} สัมภาษณ์ นายพิทักษ์พงศ์ เกษศรี, ผู้อำนวยการโรงเรียนเทพศิรีพิทยาคม, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

ความเดือดเนื้อร้อนใจทั้งตนเองและผู้อื่นเป็นข้อฝึกข้อปฏิบัติเบื้องต้นในชีวิตประจำวันสำหรับฆราวาส เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามสงบและเป็นฐานปฏิบัติธรรมในขั้นสูงต่อไป ดังนั้นชาวเทศบาลตำบลนาอ้อจึงพร้อมใจกันมารักษาศีลเพื่อถวายเป็นพุทธบูชาตลอด ๓ วัน ๓ คืน ในประเพณีบุญข้าวจีและข้าวแดกงา ในวันขึ้น ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ ซึ่งงานจะเริ่มตั้งแต่ขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๓ จน ค่ำสุดท้ายคือ ๑๕ ค่ำ เดือน ๓

๓.๗.๓ การบำเพ็ญภาวนา

ภาวนามัยบุญกิริยาวัตถุที่สำเร็จด้วยการเจริญภาวนาคือความดีที่ทาด้วยการอบรมจิตให้ สุขสงบมีคุณธรรมเช่นเมตตากรุณา (จิตภาวนา) และฝึกอบรมเจริญปัญญาให้รู้เท่าทันเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง (ปัญญาภาวนา) ภาวนามัยนี้เป็นการสร้างบุญในด้านยกระดับจิตให้สูงขึ้นเจริญ งามงามขึ้นด้วยคุณธรรม

ภาวนามัย คือการฝึกกรรมฐานหรือเจริญภาวนามัยจึงเป็นการกระทำกุศลกรรมชนิดหนึ่ง โดยเฉพาะมโนกรรมต่างจากกรรมทั่วไปตรงที่เป้าหมายการกระทำเป็นไปเพื่อความสันภาพชาติสันทุกข์ ไม่ต้องไปเกิดในแหล่งกำเนิดใดอีกเนื่องจากจิตอิงอาศัยอารมณ์จึงเกิดขึ้นได้และธรรมชาติของจิตมีความสัดส่ายไปตามอารมณ์ของอายนะ๑๒และอุปกิเลส๑๖ไม่อาจหยุดนิ่งเพื่อการพิจารณาแม้ชั่วครู่จึง จำเป็นต้องใช้อุบายบางอย่างเพื่อคิดความสัดส่ายโดยหาสิ่งที่ไม่เป็นโทษให้จิตอิงอยู่อุบายว่านี่คือที่มา ของกิจกรรมที่เรียกว่ากรรมฐาน

คำว่าภาวนานั้นเป็นอุบายฝึกจิตโดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่

๑) สมถภาวนาคืออุบายสงบใจ หมายถึง อาศัยวิธีการท่องถ้อยคำบางอย่างซ้ำ ๆ กัน และบังคับตนเองในลักษณะการสร้างแนวคิดเกี่ยวกับคำนั้นสิ่งที่เราสร้างขึ้นไม่ว่าจะเป็นแนวคิด ความคิดหรือภาพพจน์ของคำนั้นๆล้วนเป็นองค์ประกอบของความสงบที่เรียกว่า สมถกรรมฐาน

๒) วิปัสสนาภาวนาคืออุบายเรื่องปัญญา หมายถึง อาศัยความรู้สึกตัวที่มีอยู่รู้ถึงการ สัมผัสทางทวารทั้ง๖รู้ถึงปรากฏการณ์ทางจิตขณะร่างกายกระทบสิ่งเร้าเฝ้าติดตามการรับนี้ด้วยความ ตั้งใจเมื่อมีความตั้งใจอยู่ที่การรับรู้กระทบความคิดต่างๆก็จะถูกตัดออกไปจนไม่สามารถสอดแทรกเข้า มาได้ไม่เปิดโอกาสให้มีการก่อตัวของแนวคิดภาพลักษณ์หรือความคิดใดๆตามมาเท่ากับเป็นการรู้เท่า ทนกระบวนการที่เกิดขึ้นโดยตรงในทันทีที่เกิดขึ้นจึงไม่เกิดการบิดผันใดๆทางด้านความคิดนี้คือส่วน ของกิจกรรมที่เรียกว่าวิปัสสนากรรมฐานด้วยเหตุผลนี้การเจริญภาวนาจึงจัดเป็นบุญและเป็นการ พัฒนาจิตใจและปัญญาทำให้จิตใจสงบไม่มีกิเลสไม่มีเรื่องเศร้าหมองเห็นคุณค่าสิ่งต่างๆตามความเป็น จจริงผู้ที่ภาวนาอยู่เสมอย่อมเป็นหลักประกันว่าจิตจะมีความสงบชีวิตมีความสุขคุณภาพชีวิตดีขึ้น สูงขึ้น^{๔๓}

การเจริญภาวนาโดยมีศีลเป็นบาทจัดเป็นอานิสสรบยอดเป็นทางมรรคผลนิพพาน จึง เป็นมหานิสสรแก่ผู้บำเพ็ญ เมื่อบุญกุศลเพิ่มขึ้น บาปอกุศลลดน้อยลง จนบุญนำหน้าบาป บุญกุศล

^{๔๓} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๗๙/๒๕๐.

ยอมให้ผลก่อนบาปอกุศล เพราะฉะนั้น ผู้เจริญภาวนารักษาศีลเป็นประจำ จึงมีชีวิตที่ดีขึ้น เจริญรุ่งเรืองและสันติสุขขึ้น ทั้งในทางโลกและทางธรรมเป็นธรรมดา^{๔๔}

อานิสงส์ของการบำเพ็ญภาวนานั้นทำความฟุ้งซ่านแห่งจิตของท่านลดลงทำให้จิตมีความสงบเยือกเย็นดีขึ้น กิเลสตัณหา อันเป็นอกุศลธรรมเครื่องยังจิตให้เศร้าหมองและเร่าร้อน ทะยานอยากในสิ่งที่ไร้สาระหรือที่เกินความจำเป็นต่างๆ เบาบางลง^{๔๕}

การบำเพ็ญภาวนานั้นทำให้เราเป็นคนมีสติสัมปชัญญะและมีปัญญารู้ทางเจริญ ควรดำเนิน รู้ทางเสื่อมไม่ควรดำเนิน ดีขึ้นด้วยตัวเองจิตใจสงบเป็นสมาธิดีขึ้นทำให้การพิจารณาวิจจยปัญหาใดๆ สามารถกระทำได้ถูกต้องตรงประเด็นดีขึ้นเมื่อสุขภาพจิตดี ก็พลอยให้สุขภาพกายดีขึ้นด้วย ผู้ที่เกี่ยวข้องใกล้ชิด ก็ไม่ต้องพลอยเดือดร้อนเพราะเรา (ซึ่งมีสุขภาพจิตไม่ดี) เป็นเหตุให้ครอบครัว สังคมและประเทศชาติพลอยสันติสุข เพราะมีสมาชิกผู้มีกาย วาจา และใจ อันสงบเพิ่มมากขึ้น^{๔๖}

^{๔๔} สัมภาษณ์ แม่วันสี แสงทอง, เป็นเจ้า ปู่ตา, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๔๕} สัมภาษณ์ นายคำบุ ดวงแสนพุดม, มรรคทายก วัดเทพนิมิต ตำบลเทพศิรี, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.

^{๔๖} สัมภาษณ์ นายเกรียงศักดิ์ โคะแสง, กำนันตำบลเทพศิรี, ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๘.